

¹Махамбетов Е.О., ²Байкенжеева А.Т., ³Аманбаева М.Б.

¹М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз, Қазақстан

²Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

³Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖӘНЕ СПОРТ» МАМАНДЫҒЫНЫҢ СТУДЕНТТЕРІНЕ АНАТОМИЯЛЫҚ БІЛІМДІ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТЕ ПАЙДАЛАНУҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ ЖӘНЕ ҚҰРАЛДАРЫ

Махамбетов Ерік Оралбайұлы, Байкенжеева Айнур Турдыбаевна, Аманбаева Махаббат Батырғалиқызы

«Дене шынықтыру және спорт» мамандығының студенттеріне анатомиялық білімді кәсіби қызметте пайдалануға дайындаудың педагогикалық шарттары және құралдары

Аңдатпа. Мақалада жоғары оқу орнында, педагогикалық бағыттағы «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасының биологиялық циклдегі «Адам анатомиясы» пәнінің мазмұнын болашақ дене шынықтыру мұғалімдеріне тәжірибеге бағдарлай оқыту мәселесі қарастырылады. «Адам анатомиясы» пәнінің мазмұны «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасындағы мамандарды даярлау мақсаты, міндеттері, күтілетін нәтижесі ескеріліп құрастырылды. «Адам анатомиясы» пәнін оқытуда студенттер дене шынықтыру мұғалімі және жаттықтырушы қызметтерінде алған білімді қолдану дағдысын қалыптастыру болып табылады. Бұл міндетті шешу үшін үш бағыт қарастырылған: бірінші- анатомиялық теориялық білімді болашақ кәсібінде қолдануға дайындау; екінші- анатомиялық практикалық білімді спорттық техникалық жаттығуларды орындауда негізге алуға дайындау; үшінші- дене шынықтыру мұғалімдері мен жаттықтырушылардың қызметтік мәселелерді шешуде анатомия элементтерімен байланыстыру. Аталған бағыттарды жүзеге асыруда тиімді педагогикалық әдістер мен технологияларды қолдану жолдары, талаптары қарастырылды. Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерін кәсіби қызметте адам анатомиясы пәнінен алған білімдерін пайдалануға ықпал ететін оқу үдерісін ұйымдастыру жолдары талданды.

Түйін сөздер: дене шынықтыру, спорт, адам анатомиясы, кәсіби қызмет, педагогикалық құралдар, педагогикалық шарттар.

Makhambetov Erik, Baikenzheyeva Ainur, Amanbayeva Makhabbat

Pedagogical conditions and means of preparing students of the speciality "Physical culture and sport" for the use of anatomical knowledge in professional activities

Abstract. The section in the high educational institution, "human anatomy" is compiled taking into account the goals, objectives, expected results of training specialists of the educational program "Physical Education and sports". When studying the discipline "human anatomy", students develop the skill of applying the acquired knowledge in the activities of a physical education teacher and coach. There are three directions to solve this problem: the first is the preparation of anatomical theoretical knowledge for use in the future profession; the second is the preparation of anatomical practical knowledge for the basic acquisition of sports technical exercises on the spot; the third is linking with elements of anatomy when solving official tasks by physical education teachers and coaches. The requirements, ways of applying effective pedagogical methods and technologies in the implementation of these directions are considered. The ways of organizing the educational process that contribute to the use of knowledge on human anatomy in the professional activities of future physical education teachers are analyzed.

Key words: physical education, sports, human anatomy, professional activity, pedagogical instructions, pedagogical conditions.

Махамбетов Ерік Оралбекович, Байкенжеева Айнур Турдыбаевна, Аманбаева Махаббат Батырғалиевна

Педагогические условия и средства подготовки студентов специальности «Физическая культура и спорт» к использованию анатомических знаний в профессиональной деятельности

Аннотация. В статье рассматривается проблема практико-ориентированного преподавания предмета «Анатомия человека» в биологическом цикле образовательной программы «Физическая культура и спорт» в вузе будущим учителям физической культуры. Содержание дисциплины «Анатомия человека» составлено с учетом целей, задач, ожидаемых результатов подготовки специалистов образовательной программы «Физическая культура и спорт».

При изучении дисциплины «Анатомия человека» у студентов формируется навык применения полученных знаний в деятельности учителя физической культуры и тренера. Для решения этой задачи предусмотрены три направления: первое – подготовка анатомических теоретических знаний к применению в будущей профессии; второе – подготовка анатомических практических знаний к основному получению спортивных технических упражнений на месте; третье – связь с элементами анатомии при решении служебных задач учителями физической культуры и тренерами. Рассмотрены требования, пути применения эффективных педагогических методов и технологий в реализации данных направлений. Проанализированы пути организации учебного процесса, способствующие использованию в профессиональной деятельности будущих учителей физической культуры знаний по анатомии человека.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, анатомия человека, профессиональная деятельность, педагогические средства, педагогические условия.

Кіріспе. Қазіргі қазақ қоғамы барлық сала бойынша, соның ішінде саяси, әлеуметтік, экономика, білім саласында болып жатқан өзгерістер кезеңінде тұр. Жоғары оқу орындарының педагогикалық бағыттағы түлектеріне қойылатын талаптар өсті: заманауи мұғалім оқушыларға білімді дайын түрде беріп қана қоймай, сонымен қатар пәнді оқыту әдістемесін жетік меңгеруі, өз пәні мен оқушыларды жақсы көруі, оларды ойлауға, өз көзқарасын қалыптастыруға және дәлелдеуге үйрету керек. Мұндай мұғалімді даярлау үшін жоғары оқу орнында оқыту жүйесін қайта құру қажет, онда студент көбінесе репродуктивті түрде берілген оқу нысаны ретінде әрекет етеді, дегенмен ұзақ уақыт бойы білімді нәтижелі беру болашақ мұғалімнің шығармашылық тұлғасының дамуына кепілдік беретініне ешкім күмән келтірмейді. Болашақ «Дене шынықтыру және спорт» мұғалімдерін дайындаудың өзектілігі жоғары, оның негізгілерінің бірі болашақ ұрпақ бойында салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыру, денсаулықты нығайту, балалар мен жасөспірімдерді спорт түрлеріне іріктеу дене шынықтыру және спорт саласындағы педагогтар мен жаттықтырушылардың міндеттеріне кіреді [1-2]. Аталған міндеттерді орындау үшін жұмыс жасау нысаны адам болғандықтан, адам анатомиясынан білім болуы керек. Анатомиялық білімсіз дене тәрбиесі әдісін және құралдарын игеру мүмкін емес, дене шынықтыру жаттығуларының әсеріне бақылау жасау, оны жетілдіру жолдарын анықтауға мүмкіндік болмайды [3-5]. Көптеген педагогикалық-психологиялық әдебиеттерде кәсіби мамандар дайындаудың негізі білім, білік, дағды және құзыреттілікті қалыптастыруда екендігі дәлелденген. Оның негізгі кезеңдері және шарттары жүйелі орындалғанда ғана кәсіби маман алған теориялық-практикалық білімін кәсіби қызметте қолдануға қол жеткізеді.

Қазіргі заманауи дене шынықтыру және спорт мамандарын кәсіби даярлау жүйесіндегі негізгі компоненттерді тоқталатын болса:

Білім-оқулықтардан немесе ғылыми әдебиеттерден көпшіліктің белгілі бір мөлшерде түсініктерді игергендігін, қабылдағандығын дәлелдейтін өлшем, мысалы табиғат заңдылықтары жөнінде білім, белгілер мен символдар жөнінде білім [6]. Білім көлемі, білім деңгейі арқылы анықталады [6, 776]. Оқытушының берген білімін, білім алушы әртүрлі деңгейде игеруі мүмкін, бұл оның қабілетіне байланысты. Білім-бұл адам санасындағы (жадындағы) ақпарат. Білімді дұрыс және сенімді қолдану үшін практикалық тәжірибе болуы керек [7].

Білім-түсінік пен ұғымдарды адамның игерген жүйесі. Білімнің физиологиялық негізі, екінші реттік шартты рефлекторлық сигналмен байланысты. Білімнің психологиялық негізі ойлау мен есте сақтау үдерісінде жатыр. Білім мазмұнына, кеңдігіне, тереңдігіне, жүйелігіне және тұрақтылығына (мықтылығына) қарай бағаланады [8, 9].

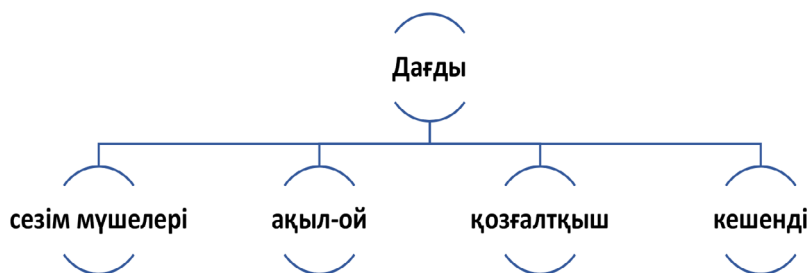
Ғылыми білімнің жоғары және соңғы мақсаты практикалық қызметті ұйымдастыру және реттеу. Бірақ, игерген білімнің барлығын білім алушы практикада қолданады деген сөз емес, ол үшін ақыл-ой дағдысына және практикада қолдану біліктілігіне сәйкес болу керек. Білімді игеру және қолдану оқу жұмысының әдістерімен байланысты. Білімді қолдану нәтижесінде студенттер өмірге бейімделеді, оқу мақсатын жүзеге асырады. Білімді тәжірибеде қолдану үшін дағды қалыптасу керек.

Дағды-дене шынықтыру және спорт мамандарына бағыттай айтатын болсақ, жаттығуларды бастапқы кезде саналы түрде орындап, кейін бейсаналы түрде автоматты орындау деңгейіне жету [10, 11]. Дағдының қалыптасуының негізі: жаттығу барысында орындалатын қозғалыстардың біртіндеп күрделенуі, нақтылығы және нәтижелілігі (көп күш жұмсамай, ағзаға салмақ салмай орындау), ойланбай немесе лезде (жаттығуды орындалу талаптарын автоматты игергендіктен, орындалу техникасына мән бермеу), көшіру не-

месе еліктеу (ешқандай кедергісіз жаттығуды бірден орындауға бейімделу), керітартпалық (дағдыланған жаттығуларға өзгеріс енгізудің қиындығы), тыңғылықты (жаттығу барысында үзілістен кейін, қайта жаттығуға психологиялық кедергінің болмауы).

Мысалы дене жаттығуларын орындауға дағдылану барысында біртіндеп, бір элементті

орындаудан екіншісіне ауысу жеңілдейді, орындау жеңіл, әрі жылдам болады, сонымен қатар психофизиологиялық үдерісті бағдарламалау және ойлау, бақылау, бағалау, реттеу әрекеттері жеңілдейді [10, 11]. Іс-әрекетті автоматты орындау «ішкі дағдының жоспар-сызбасына» байланысты. Ішкі дағды әрекет жағдайына қарай бірнеше топқа бөлінеді (1-сурет):

1 Сурет - Дағдының «ішкі сызбасы»

Ағзадағы сезім мүшелері (тері арқылы сезу, көру, есту, дәм және иіс сезу) көру және есту арқылы талдау, бағалау, қолмен ұстау арқылы сезіну және болжам жасау;

Ақыл-ой-дағдылануды ақыл-оймен байланыстылығы, жағдайды бағалау, жылдам есептеу, интуитивті шешімдер қабылдау, өзін-өзі бақылау, мәдени қарым-қатынас пен мінез-құлықтың дамыған формалары;

Қозғалтқыш-қозғалыс іс-әрекеттерінің дағдыға айналуы, мысалы, нақты және жылдам спорттық жаттығулардың орындалуы, велосипедпен жүгіру, жүзуді, автомобильдермен жұмыс істеуді, өзін-өзі қорғау әдістерін қолдануды және т.б қамтамасыз етеді;

Кешенді-күрделі бірнеше сатыдан, варианттан тұратын іс-әрекетті орындауға дағдылану, мысалы компьютерде жұмыс жасау, күрделі спорттық жаттығуды орындау.

Сонымен қатар дағдылар мазмұндық белгілеріне қарай математикалық, грамматикалық, әдістемелік және т.б болып бөлінсе, орындалуына қарай қарапайым және күрделі болып бөлінеді [11].

Зерттеу нәтижелеріне сүйенетін болсақ, дағдының қалыптасуы ұзақ уақыт бойы жоспарланған, нәтижеге бағытталған іс-әрекетті саналы түрде қайталаудан қалыптасатынын байқауға болады. Автоматты дағдының қалыптасуы адамға бір уақытта бірнеше жұмысты атқаруына мүмкіндік береді, оны адамның перифериялық (шеткі) жүйке жүйесі бақылайтынын физиологиядан білеміз (2-сурет). Ал қиындықтар туындаған кезде, ойлау әрекеттері жылдам іске қосылады. Соңғы жылдардағы психологиялық әдебиеттерде дағдының бірнеше компоненттерін атап, адамның кәсіби қызметінде жетістікке жету кезеңдерін тәуелділік, тәуелсіздік және өзара байланыстылық деп бөліп қарауда [12].

2 Сурет - Тиімді дағды: мінез-құлық моделі және игеру принциптері (Стивен Р. Кови бойынша)

Ғылыми еңбектерде дағды түсінігін әрқырынан қарай, бірнеше анықтамалар берілген «біліктілік дағдысы», «21 ғасыр дағдысы», «жан-жақты дағды», Мысалы сөздіктердің бірінде дағдыны-жеке тұлғаның қалыптасқан қабілеті, мінез-құлқы, өзіне тән қабілеті, икенділігі ретінде сипаттайды. [13].

Басқа зерттеу көздерінде дағдыдан құзыреттілік қалыптасады деп көрсетеді, яғни нарықта қызмет жасап жүрген қызметкерлер қарым-қатынасы кезінде ортақ мүддеден мотивация туындап, одан білім, білік, дағды қалыптасады [14]. Дерек көздердің бірінде дағдыны қызмет саласына байланысты кәсіби дағды, мұнда нақты кәсіпке саласына байланысты қалыптасатын іскерлік және арнайы дағдылар, екіншісі жалпы кез-келген кәсіпте болуы қажет дағдылар, қалыптасқан маман бойында болатын дағдылар делінген [15].

Мамандарды кәсіби даярлау жүйесіндегі негізгі педагогикалық компоненттердің бірі **іскерлік** немесе болашақ мамандардың **білікті** болуы.

Іскерлік (білік)-маманның өз ісін толық меңгеруі, кез-келген жағдайда жағдаяттан шығу жолын білуі, іске икемділік, істі нәтижелі орындау [16].

Іскерлік пен дағдының айырмашылығы, іскерлікте іс-әрекетті шартсыз орындау белгілері бар, бірақ саналы түрле ойды қорытып жасалынады. Әдетте педагогикада *білім, білік, дағды* сөз тіркесі жиі қолданылады [16]. Болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарын кәсіби қызметке дайындаудың мәні, спорт түрлерінің ерекшеліктерін жан-жақты зерделеп, қажетті білім, білік және дағдыны игеру.

Қазіргі ғылым мен практиканың қарқынды даму шеңберіндегі оқыту үдерісін іске асыру-зерттеу объектісінің жүйелілігін қамтамасыз ету арқылы жүреді [17, 18].

Дене шынықтыру және спорт мұғалімдерінің кәсіби дағдылары:

Бақылау дағдысы-білім алушының ішкі дүниесіне енуді қамтамасыз етеді, оның жағдайын бақылауға көмектеседі, нәтижесінде оқу-жаттығуларға түзету енгізіледі.

Құрылымдау дағдысы-жеке тұлғаны қалыптастыруда және түрлі жағдайларда білім алушының мінез-құлқы болжауда қолданылады.

Дидактикалық дағды – материалды тапқырлықпен жеткізуді қамтамасыз етеді.

Коммуникативті дағды – білім алушымен достық қарым-қатынасты орнатуға мүмкіндік береді.

Ұйымдастыру қабілеті-білім алушыларды немесе спортшыларды жаттықтыруда, сондай-ақ спорттық іс-шараларды өткізуде атқарылады.

Академиялық дағды-педагогика және психология саласындағы тәжірибелерді талдауға қолданылады.

Диагностикалық қабілеттері-жаттығу кезінде, білім алушыларды даярлау үдерісін табысты жүзеге асыруда, жарыстарға спортшыларды іріктеуді жүргізуде, бастапқы медициналық көмек көрсетуде байқалады.

Зерттеу материалдары және әдістері. Зерттеу жұмысына Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті мен М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасының білім алушылары қатысты. Зерттеу жұмысын жүргізу барысында аталған жоғары оқу орындарының «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасының мазмұнына талдау жасалды. Білім беру бағдарламасы жоғары білім берудің жалпыға міндетті стандартының (МЖМБС) және педагогтың кәсіби стандартының негізінде жасалатын болғандықтан аталған құжаттарды зерделеп болашақ дене шынықтыру мамандарына арналған білім беру бағдарламасының мақсаты, кәсіби қызмет түрлері, кәсіби қызмет объектісі, білім беру бағдарламасының ерекшелігі, оқыту формасы, кредит көлемі, білім алушыға қойылатын талаптар анықталды.

Зерттеудің мақсаты болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби қызмет аясын анықтау арқылы онда «адам анатомиясы» пәнінің орнын анықтау.

Зерттеудің міндеттері «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасының оқу жұмыс жоспарына талдау жасау арқылы биологиялық циклдегі оқу пәндерінің жүйелілік принциптеріне сәйкестілігі, пәндердің сабақтас-тығы, академиялық кезеңі, бөлінген кредиттің жеткілікті шегіне салыстырмалы талдаулар жасау. Анатомиялық білімді кәсіби қызметте пайдалануға дайындаудың педагогикалық шарттары және құралдарын айқындау болып табылады. Университет бекіткен ережеге сәйкес «адам анатомиясы» пәнінің оқу бағдарламасы жасалды. Бағдарламаны құрастыру барысында студенттермен сауалнама және әңгімелесу жүргізіп, «Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасы бойынша кәсіби мамандар дайындаудың педагогикалық шарттары мен құралдары анықталды [18-20].

Зерттеу нәтижелері. Зерттеу барысында оқытудың мақсаттық, мазмұндық және проце-

дуальдық сипаттамаларын қарастырдық. Ол студенттің мақсаты мен оқытушының мақсатына сәйкес келеді, яғни студенттер адам анатомиясы пәнін оқып, игеру қажеттілігін түсініп, практикада қолдануға жағдай жасау керек. Біз, оқу үдерісін ұйымдастыруда студент пәннің оқу бағдарламасын игеруден басқа, пән не үшін оқытылады, неге дағдылану керек, бұл білімді кәсіби қызметте қалай қолдануға болатыны түсіндірдік. Мақсат білім беру ғана емес, оған когнитивтік, іс-әрекеттік, креативті және мінез-құлықтық кешендерді енгізу, білім алушылар пәннің мәліметтерін, мазмұны мен әдіс-тәсілдеріне қатысты өздерінің пікірлерін, шығармашылық ойларын қосуы кіреді. Жеке тұлғада тек өзі іс-әрекет жасағанда ғана қалыптасу, даму жүреді, сондықтан оқу үдерісін ұйымдастыруда студенттердің белсенді қатысуын қадағалау керек. Біз, оқу материалын студенттердің танымдық мүмкіндіктері мен жеке әлуетіне қарай бейімдеу қағидатына сәйкес құрылған оқу пәнін оқытудың жеке-субъективті бағытын әзірледік.

Теориялық алған білімді кәсіби қызметте пайдалану даярлығын қалыптастырудағы педагогикалық құралдар: [1, 2]:

- 1) пәннің теориялық мәліметтері;
- 2) пәнді оқытудың тәсілдері мен түрлері;
- 3) пәнді оқытуда қолданылатын дидактикалық құралдар, IT бағдарламалар;
- 4) білім берушінің тұлғалық және кәсіби деңгейі;

Аталған құрал көп функционалды, осы арқылы бірнеше мақсатқа жетуге ықпал етуге болады, сондықтан болашақ педагогтардың теориялық алаған білімін кәсіби қызметте пайдалану даярлығын қалыптастыру құралына баса назар аударуымыз керек.

Жұмыстың осы бөлігінде біз, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті және И. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің «Дене шынықтыру және спорт» мамандығына жүргізілген эксперименттің нәтижесіне сүйендік.

Пәннің теориялық мәліметтері.

Оқу материалының мазмұны әртүрлі материалдарды бірдей мақсаттарға немесе бір оқу материалының әртүрлі мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Біздің ғылыми жұмысымыз пән аралық байланысқа бағытталған, дене шынықтыру және спорт пәндерімен адам анатомия пәнінің байланысы, арнайы оқу пәндеріне бағытталған, болашақ «Дене шынықтыру және спорт» студенттеріне болашақ кәсіби қызметі үшін оқу материалы мазмұнының практикалық,

ғылыми маңыздылығы жоғары. Мысалы, «Дене шынықтыру және спорт» студенттеріне «Адам анатомиясы және спорттық морфология» пәнін оқытуда оның спортпен байланысын ашу. Бұл міндетті шешу үшін үш бағытта жұмыс жүргізілді: бірінші – адам анатомиясы бойынша теориялық білімді болашақ кәсібінде қолдануға дайындау; екінші – адам анатомиясынан практикалық білімді спорттық техникалық жаттығуларды орындағанда негізге алуға дайындау; үшінші – дене шынықтыру мұғалімдері мен жаттықтырушылардың қызметтік мәселелерді шешуде анатомия элементтерімен байланыстыру.

«Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасының оқу мақсаттарына сүйене отырып, іс-әрекетке эмоционалды-құндылық қатынастарының тәжірибесін алу үшін оқу актілерін студенттердің қажеттіліктері мен мотивтерімен байланыстыру қажет.

Біз студенттерді болашақ мамандығына байланысты анатомиялық тапсырмаларды шешуге машықтандыруға икемдедік.

Пәнді меңгеру мақсаты: болашақ дене шынықтыру мұғалімдеріне адам ағзасы жөнінде ғылыми білім беру, мүшелер мен мүшелер жүйесінің қызметі, құрылысы жөнінде, анатомиялық зерттеу әдістері жөнінде түсінік қалыптастыру. Алған білімін басқа пәндерде және кәсіби қызметте пайдалану дағдыларын игерту.

Пәнді игерудің міндеттері:

– адам ағзасының тұтастығы жөнінде жалпы білімдік, жалпы биологиялық түсініктерін кеңейту;

– спорттық жаттығулар кезіндегі адам денесінің қозғалыстары мен қимылдарына анатомиялық талдау жасауды үйрету.

– білім алушыларды спорттық жаттығуларды ұйымдастыру, спортшыларды іріктеу, спорттық нәтижелерді болжау кезінде қолданбалы анатомияның маңыздылығымен таныстыру;

– адам анатомиясынан алған теориялық білімді салауатты өмір салтын қалыптастыру және денсаулықты нығайтуда қолдануға үйрену;

– адам ағзасының онтогенездік дамуын бағалау үшін қажетті іскерлік пен дағдыларды дамыту;

– ағзаның біртұтас құрылымдық бірлігі жөніндегі білімді тәжірибеде қолдану дағдысын қалыптастыру.

Пәннің теориялық материалдарын аяқтаған соң студенттер *білу* керек:

– адам анатомиясының салалары бойынша негізгі түсініктер мен терминдерді;

– жас және жыныстық ерекшеліктеріне қарай, адам ағзасының мүшелері мен жүйелерінің құрылымын мен қызметін;

қалыптасуы керек *дағдылар*:

- морфологиялық зерттеу әдістерін қолдану;
- спортшылардың дене қалпы мен қимылдарын анатомиялық талдау әдістерін қолдану;
- дене шынықтыру сабағында оқу-зерттеу жұмыстарын өз бетінше жүргізе алу.

«Адам анатомиясы» пәнінің мазмұнына қысқаша тоқталар болсақ: организмнің өсу және даму заңдылықтары, қаңқа сүйектері және олардың байланыстары, қаңқа бұлшық еттері, жалпы динамикалық морфология, жеке динамикалық тәнтану, ішкі мүшелер, жүрек қан тамырлар жүйесі, ішкі секрециялық мүшелер, жүйке жүйесі, сезім мүшелері, спорттық морфология қамтылады.

Пәнді оқытудың тәсілдері мен түрлері.

Әдіс дегеніміз «оқу үдерісі барысында, педагог пен студенттің арасындағы білім беру және тәрбиелеуге бағытталған бірлескен іс-әрекет». Әдістер оқыту, дамыту және ынталандыру қызметтерін орындайды. Әрбір әдістер жиынтығын қамтиды және олардың комбинациясы мен орналасуына байланысты түрлі қызметтерді орындайды. Жеке мысалдар мен әдістерді пайдаланып «дене шынықтыру және спорт» студенттерін кәсіби қызметте адам анатомиясынан алған білімдерін қолдануға дайындау мүмкін емес, бірақ әртүрлі әдіс-тәсілдер студенттердің жеке дамуына үлес қосады, даму мүмкіндіктерінің нақты спектрінен кеңейтеді. Дағдыны қалыптастырудың бірнеше кезеңдері бар екеніне жоғарыда тоқталдық. Бастысы қалыптастыру сатысында жүйелілікті сақтау болып табылады, яғни қарапайымнан күрделіге қарай, нәтижеге, жеке тұлғаға бағдарланған болғаны жөн. Сондықтан пәнде оқыту барысында білім алушылардың тұлғалық ерекшеліктерін, жасы, жынысы, айналысатын спорт саласы, спортпен айналысудағы тәжірибесін пайдалану тиімді болып табылады.

Дене шынықтыру және спорт білім беру бағдарламасында білім алушылармен жүргізілген эксперимент барысында, білім алушылардың оқу-танымдық белсенділігін келесі әдістер артырады: мәліметтің өзектілігін (проблемалық) көрсететін әдістер, бағдарламалық элементтер, бағдарламалық-модульдік әдіс, алгоритмдік әдіс, сонымен қатар интерактивті оқыту әдістерінен: тақырыптық пікір-талас, іскерлік ойындар.

Жоғарыда келтірілген оқыту әдістерін жүйелі және кешенді қолданудың тиімділігі жоғары, дегенмен дәстүрлі оқыту түрлерін де қолдандық.

Жоғары оқу орнында білім алушыларды бағалау барысында академиялық кезеңде

жинақтаған балына қарай бағалау жүйеге қойылған, яғни рейтингтік оқыту әдісі қолданылады. Оқу пәнінің мазмұны модульдерге біріктіріліп, оларға тақырыпшалар қойылады. Әрбір тақырып бойынша дәріс, сарамандық жұмыс, зертханалық жұмыс тақырыптары белгіленеді, әрбір тақырып бойынша тапсырмалардың орындалу уақыты білім алушыларға алдын-ала беріледі.

«Дене шынықтыру және спорт» білім бағдарламасында оқитын білім алушыларға «Адам анатомиясы» пәнін оқытуда төмендегі оқыту әдістері қолданылды.

білім алушылармен жеке жұмыс;

топтасып жұмыс жасау: көпшілік жағдайда зертханалық жұмыстарды және білім алушылардың оқытушымен бірге орындалатын өзіндік жұмыстары кезінде қолданылды, жұмыс топпен бірлесіп орындалады, қорындысы барлық топпен бірге талқыланады.

шағын топтық жұмыс (үш-төрт білім алушы): сарамандық сабақтарда, білім алушылардың өзіндік жұмыстары кезінде қолданылды. Ортақ тақырып, жоспар беріледі. Топтың әр мүшесі өзінің жауапкершілігіне берілген тапсырманы орындап, нәтижесін топпен бірге талқылайды, қорытынды жасайды.

топтағы барлық білім алушылар ортақ мәселені талқылап, пікірлерін білдіріп, бір мәселенің төңірегінде бірыңғай шешім қабылдайды.

командалық сайыс ұйымдастыру, білім алушылар екі позицияны ұстанып, әр топ өз позициясын дәлелдеуге тырысады. Бұл әдіс білім алушыларды топпен бірлесе жұмыс жасауға, тұлғааралық байланыстың ұстанымдарын ескеруге бейімдейді.

Кәсіби қызметте теориялық-практикалық білімді қолдану дағдысын қалыптастыруға ықпалын тигізген әдістердің біршамасына кеңірек тоқталар болсақ, мысалы студенттердің материалды игеру коэффициенті «*бинарлы*» дәріс әдісін пайдаланғанда жоғары болатыны дәлелденді. Мұнда екі маман (дене шынықтыру және биолог) теориялық мәселелерді әртүрлі тұрғыда талқылаудың нақты кәсіби жағдайларын модельдейді. Сонымен қатар, бинарлы дәріс кезінде диалогқа қатысатын екі оқытушы проблемалық жағдайды бірлесіп шешу мәдениетін көрсетуге тырысады, пікір-таласқа сұрақтар қою арқылы студенттерді тартады, бұл студенттердің өз ұстанымдарын білдіру, талқыланатын материалға өз көзқарастарын және эмоциясын білдіруге ықпал жасайды.

«*Алдын-ала жоспарланған қателіктермен жұмыс дәріс*» – әдісін қолдануда студенттердің

бойында кәсіби қызметке машықтану артады. Әрбір студент 2-5 минут ішінде өзін қызықтыратын сұрақтарды тұжырымдауы тиіс. Содан кейін оқытушы сұрақтардың мазмұны бойынша саралап, дәріс оқи бастайды. Материалды баяндау әр сұраққа жауап ретінде емес, тақырыпты дәйекті, мазмұнын ашу барысында жауаптар қалыптасады.

Дәріс соңында оқытушы студенттердің білімі мен мүдделерінің көрінісі ретінде сұрақтарға қорытынды баға береді. Бұл студенттердің бүкіл курс барысында білімін жетілдіріп, талпындырады.

«Баспасөз-конференция» дәрісі академиялық кезеңнің басында белсенді, спортпен кәсіби айналысатын білім алушыларға баяндама тақырыптары берілді. Оқытушы баяндама бойынша жиналған мәліметтерді жүйелеп беруге ықпал жасайды. Жүйеленген теориялық мәліметті білім алушының игеру, баяндау деңгейі де алдын ала тыңдаудан өтеді. «Баспасөз-конференция» дәрісі бір тақырыптың көлеміндегі мәселені білім алушылар өздері ізденіп, талқылап, тұжырымдайды.

көрнекілік, дидактикалық және аудиовизуалды құралдар, оқу компьютерлік бағдарламалар.

Жоғарыда тоқталған педагогикалық құралдармен тығыз байланысты, оларды қатарына көрнекіліктер, визуалды, аудиовизуалды және дидактикалық құралдарды қолданумен байланысты. Мысалы, адам анатомиясынан теориялық білім беру барысында диафильмдер, кестелер, сызбалар және плакаттар пайдаланылады, стандартты диафильмдер қолданылды. Сонымен қатар, адам анатомиясы сабағында әрбір студентке тірек конспектісі дайындалып берілді.

Аталған дидактикалық құралдардың ішінде сабақта компьютерлік бағдарламаларды қолданудың маңыздылығы жоғары болды. Адам анатомиясы бойынша «дене шынықтыру және спорт» мамандары үшін түрлі жаттығуларды компьютерлік модельденген мазмұнды ұсыну арқылы мультимодальды әдістер қолдануға болады. Сонымен қатар, компьютерлік өнім педагогикалық ортаның талаптарына сәйкес келуі және білім беруді қамтамасыз етілуі ескерілді.

білім берушінің тұлғалық және кәсіби деңгейі;

Оқытушының кәсіби шеберлігі, оның студенттермен қарым-қатынас стилі оқу үдерісінің сәтті өтуіне әсер етеді.

Дегенмен, білім, білік және дағдының болуы, кәсіби маман болып қалыптасудың жоғары шыңы емес. Кейбір педагогикалық әдебиеттерде болашақ маманның бойында қажетті дағдылардың қалыптасуын, кәсіби маман ретінде

қарастырған. Кәсіби мамандар дайындауда дағдыны қалыптастырудың өзі бірнеше кезеңдерден тұрады. Дағдының қалыптасуына спорт залдағы жаттығулар, педагогикалық және өндірістік практикалардың үлесі зор. Мұнда теориялық білімді практикамен ұштастыруға мүмкіндік бар.

Талқылау. Жоғарыда тоқталғанымыздай дағды қалыптасу үшін білім, біліктілік немесе іскерлік қажет. Ал білімді қабылдап іскерлік қалыптасу үшін, білім алушылардың білімге деген қызығушылығы болу керектігі анық. Сондықтан дағдыны қалыптастыруды мотивациялық, бейімделу және рефлексиялық кезең деп үшке бөліп қарастырды.

I мотивациялық кезең – білім алушылардың адам анатомиясы пәні игеруге деген қызығушылығын арттыруға бағытталған. Атқарылған жұмыстарға тоқталатын болсақ, оқытылатын пәннің мазмұны мен мақсатын мамандыққа сәйкес айқындау, дене шынықтыру және спорт мамандарына адам анатомиясы пәнін игерудің қажеттіліктерін түсіндіру, түрлі іскерлік ойындар, пәнаралық байланысты ұтымды көрсететін әдістерді пайдалану.

II қалыптастырушы кезең – адам анатомиясы пәні бойынша өтілетін дәріс сабақ, зертханалық және сарамандық сабақ, оқытушымен бірге орындалатын өзіндік жұмыстардың мазмұнын дене шынықтыру және спортпен байланыстыру. Мұнда білім алушылар теориялық білімді практикада ұштастыра алуға дағдысы қалаптасады. Теориялық білімді қолдану әдісін игереді.

Бұл кезеңде алға қойылған міндеттерді жүзеге асырудың бірі, оқу жоспарына кәсіби бағдарлы оқу материалының мазмұнын енгізу; дене шынықтыру және спорт мамандарына қойылатын міндеттерді, адам анатомиясы пәніне қойылған міндеттермен байланыстыру арқылы шешу орындалады.

III нәтижелі кезең – әр білім алушы бойынша оқу жұмысын талдауға бағытталған. Бұл кезеңде:

1) Адам анатомиясы пәнінің мазмұны мен дене шынықтыру және спорт маманының қызметі арасындағы өзара нақты байланысты көрсету;

2) білім алушылардың өзін-өзі бағалауы, өзін-өзі дамытуы;

3) білім алушылардың жеке жетістіктеріне, дамуына, деңгейіне талдау жасау. Мұны пәнді игеру нәтижесіне талау жасау арқылы береміз.

Оқу үдерісін тұлғаға бағдарлай, практикаға бағдарлай ұйымдастыру адам анатомиясы пәні бойынша алған білімді, болашақ дене шынықтыру пәнінің мұғалімін дайындаудың педагогикалық шарттары ретінде әрекет етеді:

– «Адам анатомиясы» оқу пәнінің мазмұнынан, дене шынықтыру және спорт мұғалімдеріне байланысты элементтерді бөліп көрсету;
– дене шынықтыру және спорт мамандарына қойылған міндеттерді табысты орындау үшін «Адам анатомиясы» пәнінен алған білімді қолдануды қалыптастыру;

– болашақ дене шынықтыру мұғалімдеріне адам анатомиясы бойынша білімдерін пайдалануға бағыттайтын педагогикалық құралдарды, әдістер мен формаларды қолдану.

Аталған педагогикалық шарттарды жүйелі, орынды, кешенді пайдалану керек (1-кесте).

1 кесте – Болашақ денешынықтыру мұғалімдерін кәсіби қызметте адам анатомиясы пәнінен алған білімдерін пайдалануға ықпал ететін оқу үдерісін ұйымдастыру

Кезең	Кезеңдердің мақсаты	Мазмұны	Шарты	Құралы
Мотивациялық	Студенттердің оқу-танымдық әрекетін қалыптастыру	Оқу үдерісінің мақсатын қою; Студенттердің жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, оқу мақсатын жүзеге асырудың тиімді, қолайлы тәсілін таңдау	Алдына мақсат қою сәтіне назар аудару	Проблемалық оқытуды ұйымдастыру, Нақты мәселелерді шешу
Қалаптастырушы	Оқу үдерісін жоспарлауда адам анатомиясы пәні бойынша теориялық білімді практикада қолдауға бағыттауды ескеру	Адам анатомиясы пәні бойынша болашақ мамандығына бағдарланған теориялық және практикалық білімді алу,	-қойылған талаптарды студенттердің жеке қабылдауы; -оқу қызметінің негізін түсіну және кәсіби қызметтің іс-әрекеттерінің мазмұнын қалыптастыру	-оқу материалына мақсаты айқын көрінетін мәтіндер қосу; -оқу материалының мазмұнына қатысты пікір-талас туратын жағдаяттарды енгізу;
Нәтиже	Әрбір студенттің орындаған оқу жұмысына талдау жасау	Адам анатомиясы пәні бойынша жоғары білім деңгейін қамтамасыз ету және оқытылатын пән мен болашақ кәсіби қызмет арасындағы нақты байланысты көрсету; -таңдаған мамандығы бойынша өз мүмкіндіктері мен қабілеттеріне өзін-өзі бағалауы. -студенттердің жеке қызметтік стилін қалаптастыру.	Педагогикалық шарттарды жүзеге асыру	Оқу қорытындысын талдау

Адам анатомиясы пәні бойынша алған білімді, болашақ қызмет барысында тиімді қолданудың шарттары бойынша, пәнді жоспарлауда оның мақсаты, мазмұны, қолданылатын әдіс-тәсілдер арасында ішкі бірліктің болуы міндеттеледі.

Олардың кейбір формаларына тоқталар болсақ:

– адам анатомиясы оқу пәнінің мазмұнына дене шынықтыру мамандарының кәсіби қызметімен байланысты элементтерді бөлу;

– оқытудың интерактивті әдістерін қолдану негізінде дене шынықтыру мамандарына қойылатын міндеттерді сәтті орындау үшін адам анатомия пәнінен алған білімді қолдану іс-әрекеттерін қалыптастыру;

– «Дене шынықтыру және спорт» мамандығының студенттерін кәсіби қызметте адам анатомия пәнінен алған білімін қолдануға дайындауды қамтамасыз ететін түрлі педагогикалық құралдарды қолдану.

«Дене шынықтыру және спорт» мамандығының студенттерінде болашақ кәсіби қызметінде адам анатомиясы пәнінен алған білімді пайдалануға ықпал ететін оқу үдерісін ұйымдастырудың педагогикалық құралы: оқу материалының мазмұны, оқыту әдістері мен нысандары, оқытудағы көрнекіліктер, аудиовизуалды, дидактикалық құралдар, оқытушының тұлғасы болып табылады.

«Дене шынықтыру және спорт» мамандықтарын даярлау міндеттері тұтас оқу үдерісіндегі қолданылатын педагогикалық құралдар оңтайлы, үйлесімділікті көздейді. Бақылау іс-шаралары бойынша алынған деректерді қолданып, біз

оқу іс-әрекетінің тиімділігін бағаладық. Эксперимент барысында бақылау жұмысының қолданылған екі түрі қолданылды: тапсырманы шешу және тест. Тест бланк түрінде және компьютерлік вариантта болды. Осылайша, адам анатомиясын оқыту үдерісінде белгілі бір педагогикалық шарттар мен оларға сәйкес келетін педагогикалық құралдарды сақтау арқылы оқу үдерісін ұйымдастырамыз. Оқу үдерісінде педагогикалық шарттар мен құралдарды үлесімді пайдалану болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарын қызметте анатомиялық білімін қолдануға дайындығын қалаптастыруға мүмкіндік береді (2-кесте).

2 кесте – Студенттердің адам анатомиясы бойынша білімдерін қолдану дайындығын қалыптастыруға ықпал ететін педагогикалық құралдар

Құрал	М	Б	ТҚ	ҚҚ	Қ	ҚК	ТД	ҚСӨ	КҚП
Жеке тапсырма	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Тапсырманы орындау – жеке – контекстік		+	+	+			+	+	+
	+	+		+	+	+	+	+	+
	+		+						+
Проблемалық жағдаяттар, Материалды проблемалық мазмұндау	+	+			+	+	+		+
Ойын	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Студенттердің рейтингтік баллы	+	+		+		+		+	+

Ескерту: М-қызмет мотиві; Б-өзін-өзі бағалау; ТҚ-танымдық қажеттілік; ҚҚ-қызметке қанағаттану; Қ-қызығушылық; ҚК-қызметке баяу кіру; ТД-танымдық дербестік; ҚСО-қызметті сәтті орындау; КҚП-кәсіби қызметте адам анатомиясынан алған білімді қолдану.

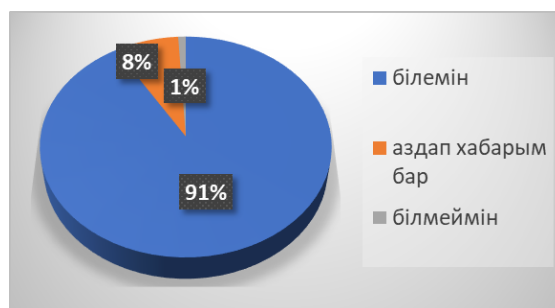
«Дене шынықтыру және спорт» студенттерінің адам анатомиясы пәніне қатынасын анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді, жұмыс барысында 228 студент сұралды. Студенттерге адам анатомиясы оқу пәні бойынша сабаққа дейін және оқу семестрі аяқталғаннан кейінгі жағдайды бағалау ұсынылды (3-4 сурет).

Болашақ «Дене шынықтыру және спорт» мамандарының өздерінің мамандықтарына қызуғушылық деңгейін, өздерінің мамандықтарының оқу жұмыс жоспарын құрастырылуына қатысу мүмкіндігін, оқу жұмыс жоспарындағы пәндердің маңыздылығын анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді. Оқытудың кредиттік тех-

нологиясының талаптарына сәйкес оқу жұмыс жоспарындағы вариативті пәндерді білім алушылар өздері таңдайды. Таңдау жүргізбес бұрын топқа бекітілген эдвайзерлер бір курстың екі академиялық кезеңінде оқылатын базалық, кәсіптік және таңдау пәндерінің кредиттерін, пән мазмұнын таныстырады, пәндерді таңдау компьютерлік бағдарлама бойынша жүргізіледі. Сауалнамаға Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, И. Дулати атындағы Тараз университеті, А.Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университетінің білім алушылары қатысты.

3 Сурет - Білім алушылардың болашақ мамандығына қойылатын талапты білу деңгейі

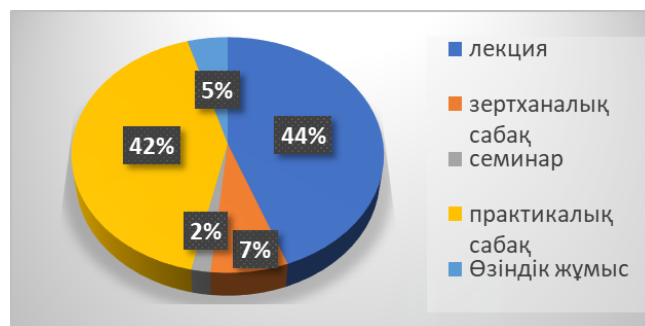
4 Сурет - «Дене шынықтыру және спорт» білім алушыларының оқу жұмыс жоспарында оқытылуы керек пәндерді білу деңгейі

Сауалнамаға теориялық білімі бар, педагогикалық және оқу практикаларынан өткен 3-4 курс студенттері қатысты. Алғашқы сұрақ, «Сіз білесіз бе, болашақ мамандығыңыз Сізге, қандай талаптар қояды» сауалнамаға 218 студент қатысып 199 (91%) білемін, 17 студент (8%) аздап хабарым бар, 2 студент (1%) білмеймін деген жауапты берген. Нәтиже бойынша талдайтын болсақ, білім алушылардың басым көпшілігі ашық ақпарат көздерінен (университеттің сайты), білім беру бағдарламасына жауапты өкілден, білім беру бағдарламасының эдвайзерлерінен, пәнді және практиканы жүргізуші оқытушылардан мәліметті алғандығы көрінеді (4-сурет). Сауалнаманың нәтижесі бойынша білім алушылардың өздері таңдаған мамандықтарына қызығушылық деңгейі, яғни мотивациясы анықталды. Теориялық білім мен практикада қолдану арасында алшақтық болған жағдайда, білім алушылардың белсенділігі, қызығушылығы төмен болады. Осы екі өзара байланысты мәселені тұрақты және шығармашылық тұрғыда бекітіп отыру, білім алушыларды ұйымдастыру, тәрбиелеу және оқу-жаттығу шараларында орнықты және тұрақты мотивация беріп, кәсіби құзыреттілігін

жоғарлатуға ықпал жасайды. Жалпы оқу қызметін ұйымдастырудың алғашқы элементі білім алушылардың *оқу мотивациясы*, екінші оқу *мақсаттары*, оқу іс-әрекеттері, бастысы теориялық және практикалық жұмыстар барысында алған білімді кәсіби қызметте қолдана алу дағдысының қалыптасуы.

«Адам анатомиясы» пәні болашақ «Дене шынықтыру және спорт» мамандарына оқытылу керек деп ойлайсыз ба? деген сауалнамаға білім алушылардың 206 (99,9%) білемін, ал 1 студент (0,01%) білмеймін деп жауап берген.

«Адам анатомиясы» пәнін оқытуға байланысты қандай ұсынысыңыз бар? сұрағына сауалнамаға қатысушылардың 95% практикалық сабақтардың көбірек болғанын, сабақты мамандыққа бағдарлай өтілгенін қалайтыны жазған. «Адам анатомиясы» пәні бойынша сабақтың қай формасы Сіз үшін ең тартымды? деген сауалнамаға білім алушылардың 97 (44%) дәріс сабақ, 16 (7%) зертханалық сабақ, 4 (2%), практикалық сабақ 94 (42%), өзіндік жұмыс 10 (5%) дұрыс деп санайтынын атап көрсеткен (5-сурет).

5 Сурет – Білім алушылардың «Адам анатомиясы» пәні бойынша сабақтың формаларын таңдауы

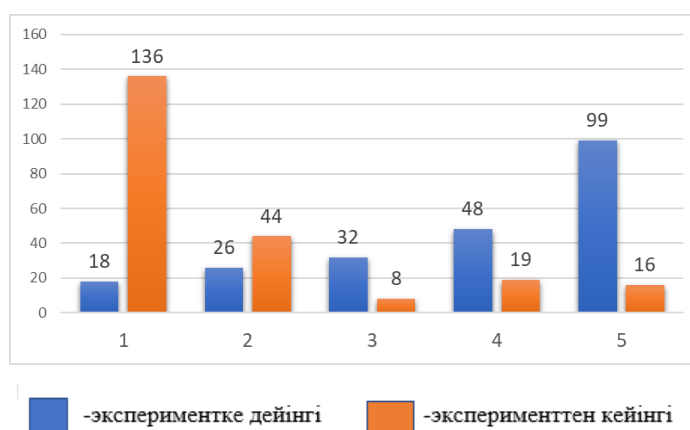
Сауалнама «Адам анатомиясы» пәні бағдарламасына өзгерістер мен толықтыру енгізу, оқу үдерісі барысында алған теориялық білімді

практикада қолдана алу мүмкіндіктерін анықтау, студенттердің ұсыныс, пікірлерін анықтау мақсатында жүргізілді (6-7 сурет).

1 – қанағаттанамын; 2 – жартылай қанағаттанамын; 3 – қанағаттанбаймын; 4 – бағаға көңіл аудармаймын

6 сурет – Сіз қазіргі кезеңдегі адам анатомиясы пәні бойынша біліміңізге қанағаттанасыз ба?

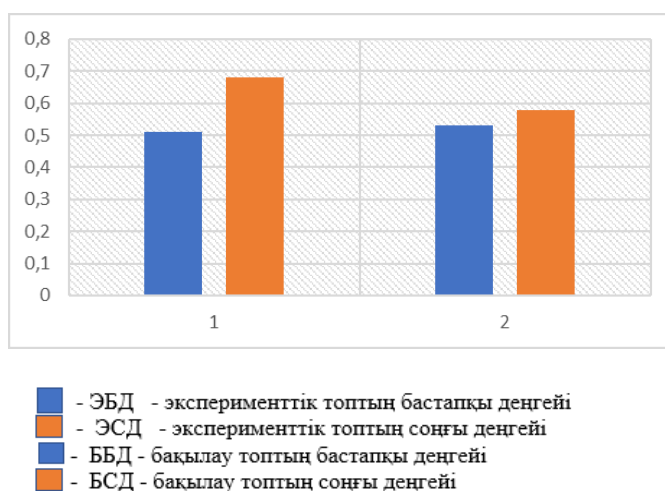

1 – өте қажет; 2 – қажет емеске қарағанда, қажеттілік басым; 3 – жұмыс жасағанда анықтайтын боламын; 4 – қажет емес, бастысы спорт; 5 – мүлдем қажет емес

7 сурет - Болашақ «дене шынықтыру және спорт» мамандарына адам анатомиясы бойынша білім қажет па?

Эксперимент барысында қолданылған әдістердің көмегімен әрбір студенттің және тұтас барлық топтың дайындық деңгейін анықтауға мүмкіндік болды. Топ ішіндегі студенттердің дайындық деңгейі біркелкі емес, топтарды салыстыру барысында нәтижелері бойынша ұқсастықтар байқалады. Оны сауалнамаға қа-

тысушылардың нәтижесін математикалық-статистикалық өңдеуден өткізгеннен кейінгі мәліметтерден көруге болады. Эксперименттік топтағы студенттердің кәсіби қызметте адам анатомиясынан алған білімін пайдалауға дайындығының топтық деңгейі артты. Бақылау топтарында өзгеріс болды, бірақ көп емес (8 сурет).

8 Сурет – Студенттердің топтық дайындық деңгейі

Қорытынды. Теориялық білімді практикада қолдану – кәсіби маманды қалыптастырудың жолы болып табылады. Алған білімді тәжірибеде жүзеге асырғанда ғана, білім бекейді. Сондықтан білімді игеру үдерісінде, оларды қолдану міндетті түрде болуы керек. Білімді тәжірибеде қолдану тәсілдері оқу пәнінің мазмұнына, оқу материалының ерекшелігіне, қолдану аясына байланысты. Білімді кәсіби қызметте пайдалану оқу үдерісінің әр буынында жүреді және білімді игеру логикасымен анықталады.

Дене шынықтыру және спорт мамандарына «Адам анатомиясы» пәнін оқу жұмыс жоспарында жоспарлауға және пәннің жұмыс жоспарын жасауға байланысты практикалық ұсыныстар:

- оқу жұмыс жоспарына биологиялық немесе биологиялық-медициналық пәндер циклын ендіру;

- биологиялық немесе биологиялық-медициналық циклдағы пәндердің сабақтастығын, жүйелік пинциптерін ескеру;

- «Адам анатомиясы» пәнінің оқу жоспарын жасауда тұлғаға-бағдарланған, тәжірибеге-бағдарланған технологияларға басымдық беру;

- теориялық мәліметтерді жүйелеу, негіздеу;

- тәжірибеде бар білімді, жаңа инновациялық біліммен толықтырып отыру;

- білім алушылардың өмірлік тәжірибесін, білім, білік және дағдыны қалыптастыруда қолдану.

Қорытындылай келе болашақ маманды кәсіби дайындаудың мазмұндық және құрылымдық модельдерін саралай отырып, алған білімін өмірлік тәжірибесінде жүйелі, тиімді қолдана алатын мамандар дайындаудың жалпы ортақ тәжірибесі барын байқауға болады. Дене шынықтыру саласы бойынша болашақ мамандардың теориялық білімдерін кәсіби қызметінде қолдану дағдыларын қалыптастыру, олардың педагогикалық шарттарын анықтау, білім беруді жаңарту жағдайында өзектілігін көрсетті.

Болашақ педагог мамандардың (сала бойынша) кәсіптік ерекшеліктерін зерттеу кәсіби дағдыларды қалыптастыру үдерісінің негізінде жатқан әдіснамалық тәсілдерді анықтауға мүмкіндік береді: жүйелілік, белсенділік, тұлғаға-бағытталған.

Дене шынықтыру және спорт салсындағы ұйымдастыру, оқу-жаттығу және т.б., қызметтерінің қазіргі жай-күйін зерттеу, зерттелетін мамандықтың қызмет мазмұнының күрделенуіне әсер ететін үдерістерін анықтауға мүмкіндік береді, нәтижесі жас өспірімдердің салауат-

ты өмір-салтын ұстану деңгейін жоғарлатуға, орта және шағын спорттық білім беру құрылымдарының көптеп ашылуын, оқу-сауықтыру және оқу-жаттығу үдерісін жоспарлау және ұйымдастыруда жаңа технологияларды енгізуге көмектеседі.

Болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби қызметте адам анатомиясы туралы білімді қолдануға даярлаудың педагогикалық шарттары: адам анатомиясы пәнінің мазмұнын дене шынықтыру және спорттың кәсіби қызметінің элементтерімен байланыстыру.

Әдебиеттер

- 1 Байкенжеева А.Т Назарова Г.А., Махамбетов Е.О. Пән бойынша құзыреттер құрылымы // Абай атындағы ҚазҰПУ, Хабаршы журналы, «Педагогикалық ғылымдары» сериясы. – 2019. - №1(61), - Б. 251-256.
- 2 Махамбетов Е.О., Байкенжеева А.Т., Құрманбаев Р.Х. Дене шынықтыру және спорт білім беру бағдарламасы студенттеріне адам анатомиясын оқытудың ерекшеліктері // Теория и методика физической культуры. – 2021. - №4 (66) - Б. 34-41.
- 3 Байкенжеева А.Т., Назарова Г.А., Махамбетов Е.О. Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің оқушылармен жұмыс жасау жасаудағы кәсіби дағдыларын қалыптастыру // Абай атындағы ҚазҰПУ, Хабаршы журналы, «Психология» сериясы. – 2020. - №4 (65), - Б. 216-221.
- 4 Makhambetov Y., Baikenzheyeva A., Kassymov S., Yessirkepov Zh. Application of anatomical knowledge of future physical education teachers in professional activity // Revi of international geographical education. - 2021. 11(7), SPRING, ISSN: 2146-0353.
- 5 Makhambetov Y., Baikenzheyeva A., Kassymov S., Yessirkepov Zh., Kurmanbaev R. Opinions about the content of the anatomy course of future physical education teachers and their ability to apply what they have learned in professional activities // Сурприот Journal of Educational. – 2021. – Volume 16, Issue 6, pp. 3385-3393.
- 6 Москвичев Л.Н. Знание (1) // Тезаурус социологии: тематический словарь-справочник / под ред Ж.Т. Тощенко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 487 с.
- 7 Ильинский И.М. «Знание – понимание – умение» как формула перспективной научной и образовательной политики // Знание. Понимание. Умение. – 2014. – №1. – С. 5–17.
- 8 Уварова С.Д. Применение знаний и приемов учебной работы учащимися при изучении обществознания. – Чита, 1972. – 72 с.
- 9 Селиверстова Н.А. Знание, умения и навыки как элементы образовательного опыта молодежи // Научные труды Московского гуманитарного университета. – 2015. – № 4. – С. 28-34.
- 10 Скакун В.А. Организация и методика профессионального обучения / Учебное пособие. – М.: ФОРУМ - ИНФРА-М., 2007. – 174 с.
- 11 Волошина И.А., Новиков П.Н. Понятие навыка в составе образовательной и профессионально-трудовой терминологии // Социально-трудовые исследования. – 2020. – №40 (3). – С. 68-80.
- 12 Стивен Р. Кови. 7 навыков высокоэффективных людей. – М.: Альпина Паблишер, 2011. – 374 с.
- 13 Давидова В. Слушать, говорить и договариваться: что такое soft skills и как их развивать. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://theoryandpractice.ru/posts/11719-soft-skills> (дата обращения: 11.12.2022).
- 14 Ивонина А.И., Чуланова О.Л., Давлетшина Ю.М. Современные направления теоретических и методических разработок в области управления: роль soft-skills и hard skills в профессиональном и карьерном развитии сотрудников // Интернет-журнал «Наукovedение». – 2017. – Том 9. – №1 Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/PDF/90EVN117.pdf>
- 15 Веткина А.В. Реализация принципов экономической герменевтики в системе профессиональной адаптации // Вестник Новгородского государственного университета. – 2015. – № 87. Ч. 2. – С. 68-72.
- 16 Яркова Т.А., Черкасова И.И. Формирование гибких навыков у студентов в условиях реализации профессионального стандарта педагога // Вестник Тюменского государственного университета. Гуманитарные исследования. – 2016. – Том 2. – № 4. – С. 222-234.
- 17 Попов В.П., Крайнюченко И.В. Теория и анализ систем. – Пятигорск: Изд-во ПГГТУ, 2012. – 236 с.
- 18 Профессиональные навыки учителя (педагога) Источник: <https://prorezume.com/professionalnye-navyki-uchitelya-pedagoga>. – Текст: электронный // prorezume.com: [сайт]. – URL: <https://prorezume.com/professionalnye-navyki-uchitelya-pedagoga> (дата обращения: 14.12.2022).
- 19 Старикова Л.Д. Методология педагогического исследования: учебник для академического бакалавриата / Л.Д. Старикова, С. А. Стариков. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2017. – 348 с.
- 20 Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Педагогическое исследование: содержание и представление результатов. – Челябинск: Изд-во РБИУ, 2010. – 316 с.

References

- 1 Bajkenzheeva A.T Nazarova G.A., Mahambetov E.O. Pән bojnshа құзыреттер құрылымы // Abaj atyndағы ҚазҰПУ, Habarshy zhurnaly, «Pedagogikalық ғылымдары» seriyasy. – 2019. - №1(61), - B. 251-256.
- 2 Mahambetov E.O., Bajkenzheeva A.T., Құрманбаев R.H. Dene shynықтыru zhәне sport bilim beru bardarlamasy studentterine adam anatomiyасыn оқытудың ereksheликteri // Teoriya i metodika fizicheskoy kul'tury. – 2021. - №4 (66) - B. 34-41.
- 3 Bajkenzheeva A.T., Nazarova G.A., Mahambetov E.O. Bolashaq dene shynықтыru мұғалімдерінің оқушылармен zhымсы zhasau zhasaudағы kәsibi dardylaryn kalyptastyru // Abaj atyndағы ҚазҰПУ, Habarshy zhurnaly, «Psihologiya» seriyasy. – 2020. - №4 (65), - B. 216-221.

- 4 Makhambetov Y., Baikenzheyeva A., Kassymov S., Yessirkepov Zh. Application of anatomical knowledge of future physical education teachers in professional activity // Revi of international geographical education. - 2021. 11(7), SPRING, ISSN: 2146-0353.
- 5 Makhambetov Y., Baikenzheyeva A., Kassymov S., Yessirkepov Zh., Kurmanbaev R. Opinions about the content of the anatomy course of future physical education teachers and their ability to apply what they have learned in professional activities // Cypriot Journal of Educational. – 2021. - Volume 16, Issue 6, rr. 3385-3393.
- 6 Moskvichev L.N. Znanie (1) // Tezaurus sociologii: tematiceskij slovar'-spravochnik / pod red ZH.T. Toshchenko. M.: YUNITI-DANA. – 2009. – 487 s..
- 7 Il'inskij I.M. «Znanie – ponimanie – umenie» kak formula perspektivnoj nauchnoj i obrazovatel'noj politiki // Znanie. Ponimanie. Umenie. – 2014. – №1. – S. 5–17.
- 8 Uvarova S.D. Primenenie znaniy i priemov uchebnoj raboty uchashchimisya pri izuchenii obshchestvoznaniya. CHita. 1972. -72 s.
- 9 Seliverstova N.A. Znanie, umeniya i navyki kak elementy obrazovatel'nogo opyta molodezhi // Nauchnye trudy Moskovskogo gumanitarnogo universiteta. – 2015. – № 4. – S. 28-34.
- 10 Skakun V.A. Organizaciya i metodika professional'nogo obucheniya / Uchebnoe posobie. Moskva FORUM - INFRA-M., 2007. – 174 s.
- 11 Voloshina I.A., Novikov P.N. Ponyatie navyka v sostave obrazovatel'noj i professional'no-trudovoj terminologii // Social'no-trudovye issledovaniya. – 2020. - №40 (3). – S. 68-80.
- 12 Stiven R. Kovi. 7 navykov vysokoeffektivnyh lyudej. – M.: Al'pina Pabliher, 2011. – 374 s.
- 13 Davidova V. Clushat', govorit' i dogovarivat'sya: chto takoe soft skills i kak ih razvivat'. [Elektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: <http://theoryandpractice.ru/posts/11719-soft-skills> (data obrashcheniya: 11.12.2022).
- 14 Ivonina A.I., CHulanova O.L., Davletshina YU.M. Sovremennye napravleniya teoreticheskikh i metodicheskikh razrabotok v oblasti upravleniya: rol' soft-skills i hard skills v professional'nom i kar'ernom razvitii sotrudnikov // Internet-zhurnal «Naukovedenie» - 2017 - Tom9, - №1 Rezhim dostupa: <http://naukovedenie.ru/PDF/90EVN117.pdf>
- 15 Vetkina A.V. Realizaciya principov ekonomicheskoy germenevtiki v sisteme professional'noj adaptacii // Vestnik Novgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. - 2015. - № 87. CH. 2. - S. 68-72.
- 16 YArkova T.A., CHERkasova I.I. Formirovanie gibkih navykov u studentov v usloviyah realizacii professional'nogo standarta pedagoga // Vestnik Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnye issledovaniya. - 2016. - Tom 2. - № 4. - S. 222-234.
- 17 Popov V.P., Krajnyuchenko I.V. Teoriya i analiz sistem. Pyatigorsk: Izd-vo PGGTU, - 2012. - 236 s.
- 18 Professional'nye navyki uchitelya (pedagoga) Istochnik: <https://prorezume.com/professionalnye-navyki-uchitelya-pedagoga>. – Tekst: elektronnyj // prorezume.com: [sajt]. – URL: <https://prorezume.com/professionalnye-navyki-uchitelya-pedagoga> (data obrashcheniya: 14.12.2022).
- 19 Starikova L.D. Metodologiya pedagogicheskogo issledovaniya: uchebnik dlya akademicheskogo bakalavriata / L. D. Starikova, S. A. Starikov. – 2-e izd., ispr. i dop. – M.: Izdatel'stvo YUrajt, 2017. – 348 s.
- 20 YAkovlev E.V., YAkovleva N.O. Pedagogicheskoe issledovanie: sodержanie i predstavlenie rezul'tatov. – CHelyabinsk: Izd-vo RBU, 2010. – 316 s.

<p>Хат-хабарларға арналған автор (бірінші автор) Махамбетов Ерік Оралбайұлы, М.Х. Дулати ағындағы Тараз өңірлік университеті, магистр, аға оқытушы, Тараз, Қазақстан, e-mail: ierik.taraz@mail.ru</p>	<p>Автор для корреспонденции (первый автор) Махамбетов Ерик Уралбаевич – магистр, старший преподаватель, Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати, г. Тараз, Казахстан, e-mail: ierik.taraz@mail.ru</p>	<p>The Author for Correspondence (The First Author) Makhambetov Eriki – master's degree, senior lecturer, M.H. Dulati Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan, e-mail: ierik.taraz@mail.ru</p>
---	---	---